

Nr 188.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheterna att anordna en omskolning av vissa lärare.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Cassel* och herr *Ebbe Ohlsson* (I: 190) och den andra inom andra kammaren av herrar *Dickson* och *Braconier* (II: 238), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om att utredning måtte vidtagas om möjligheter att anordna en omskolning av lärare, som icke lyckats med sina arbetsuppgifter i skolan och som på denna grund själva önska komma över till annan verksamhet.

Till stöd för yrkandet har i motionerna anförts följande.

Lärarna vid våra skolor och undervisningsanstalter av olika slag utgöra en mycket talrik tjänstemannakår. Det innebär icke någon som helst kritik mot denna kår om man gör gällande att i dess leder finnas enstaka individer som icke äro lämpade för sin uppgift. Det är helt naturligt redan med hänsyn till antalet lärare, att så måste vara förhållandet, och detsamma gäller uppenbarligen även inom andra tjänstemannakårer. Huruvida frekvensen av misslyckande är större inom lärarkåren än inom övriga jämförliga kårer undandrar sig vårt bedömande.

Att vissa lärare misslyckas är också lätt förklarligt om man tänker på de utomordentliga krav, som detta yrke ställer, och den ganska speciella läggning, som fordras för att vara en god lärare. Det måste ej alltför sällan inträffa att i övrigt begåvade och duktiga män och kvinnor som råkat komma in på lärarbanan efter några år visa sig mindre väl skickade för denna. Det är inte heller ovanligt att lärare, som varit med på banan ganska länge, bli alltför ansträngda och få sina nerver så påfrestade, att de inte längre orka sköta tjänsten på ett tillfredsställande sätt.

För en lärare, som känner med sig själv att han misslyckats, att han inte har auktoritet, inte kan hålla disciplin och inte får fram sina elever till de resultat som kursplanerna fordra, måste arbetet bli ett lidande. För eleverna medför lärarens olämplighet bristande kunskaper och svårighet att prestera tillfredsställande examensresultat. Slutligen bidrager ofta den olycklige lärarens bristande förmåga att uppehålla ordning även till en allmän upplösning av disciplinen i skolan, som kan verka ganska störande på hans kollegers arbete. Även om man kan säga att mindre lämpliga krafter inom andra yrkesområden också ställa till skada för sig själva och andra, torde det vara uppenbart att i lärarens fall olämpligheten dels är särskilt svår att dölja och dels länder till speciellt svåra lidanden för vederbörande själv.

För den lärare, som icke lyckats i sin undervisning, borde det kännas som en befrielse om han kunde få lämna skolarbetet och komma över till en annan uppgift, där hans begåvning och kunskaper bättre kunna komma till sin rätt. Samhällets intresse av klok hushållning med högt kvalificerad arbetskraft gör det också till en angelägen sak för samhället att medverka till att en lärare, som är olämplig för denna uppgift, kan få en annan sysselsättning, som han kanske kan sköta på ett förträffligt sätt. En lärare i matematik t. ex., som på grund av svårigheter att uppehålla disciplin i skolklassen misslyckas med sin lärartjänstgöring, skulle måhända efter någon tids specialstudier kunna bli en utmärkt försäkringsmatematiker.

Såväl humanitära som ekonomiska hänsyn tala alltså för att man bereder möjlighet till nytt yrkesval för lärare, som icke passa för undervisning.

Uppenbarligen bör detta icke ske annat än med lärarens eget samtycke och positiva medverkan. Vår mening är ingalunda att rucka på principen om ämbetsmännens oavsättlighet.

I de fall emellertid då läraren själv önskar komma över till ett annat yrke, därför att skolarbetet icke passar för hans läggning, borde han i någon form beredas möjlighet till omskolning och nytt yrkesval.

Häremot kan invändas att problemet för närvarande icke är att bli av med lärare utan att över huvud taget kunna skaffa folk till lärarbanan. Detta må vara riktigt, men det hindrar inte att skolorna böra befrias från den till antalet mycket begränsade del av lärarkåren, som uppenbarligen icke håller måttet. Det är också möjligt att rekryteringen av kåren i någon mån skulle underlättas om vederbörande icke behövde veta med sig att han, vare sig han lyckades som lärare eller ej, skulle vara tvungen att stanna kvar i yrket ända till pensionsåldern.

Utskottet vill framhålla, att de ifrågavarande motionerna allenast inrikta sig på problemet att på frivillighetens väg genom omskolningsåtgärder överföra missanpassade lärare till annan yrkesverksamhet. Motionärerna beröra sålunda icke sådana fall, då en missanpassning föreligger, men vederbörande icke själv kommit till insikt härom, ej heller de olika slag av åtgärder — förtidspensionering, vederbörandes försättning i disponibilitet m. m. — som kunde ifrågasättas. Det speciella problem, som motionärerna berört, gäller visserligen en tjänstemannakår, där missanpassning framstår som särskilt betänklig med hänsyn till att verksamhetsområdet bland annat har avseende å ungdomens fostran, men synes utskottet likväl icke kunna betraktas isolerat från de motsvarande problem, som förefinnas beträffande andra yrkeskategorier. Förevarande spörsmål spänner enligt utskottets mening alltså över ett så vidsträckt område att utskottet icke kan finna det lämpligt att såsom motionärerna påyrka en utredning verkställes med den begränsade omfattning motionärerna tänkt sig.

Vad särskilt läraryrket beträffar vill utskottet erinra därom, att frågan om införande av en disponibilitetsstat för lärarpersonal i olika sammanhang varit föremål för diskussion. Någon närmare utredning härom har emellertid — såvitt för utskottet är bekant — hittills icke igångsatts.

Utskottet får vidare framhålla, att enligt vad utskottet inhämtat fall

förekommit, där arbetsmarknadsstyrelsen medverkat till en omflyttning från lärartjänst till annat verksamhetsområde. Utskottet förutsätter, att dylik medverkan från fall till fall kan påräknas när så befinnes lämpligt.

I detta sammanhang anser utskottet sig böra fästa uppmärksamhet vid det förhållandet, att lärare genom sin utbildning ofta nog torde hava förhållandevis goda förutsättningar för yrkesombyte utan omskolning för nytt yrkesval, varför det kan förefalla tveksamt om särskilda anordningar för en frivillig omskolning av speciellt denna kategori befattningshavare mera allmänt kan visa sig vara av nöden.

Utskottet är såsom av det ovan anförda framgår av den uppfattningen att den av motionärerna berörda frågan är av den natur att den bör prövas i ett större och mera allmängiltigt sammanhang. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna och hemställer,

att motionerna I: 190 och II: 238 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 november 1951.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 186.